EGYÜTT, EGYMÁSÉRT
MAGA-URA TELEPÜLÉSEK: ROZSÁLY ÉS TÚRISTVÁNDI[1]

Rozsály, a legkisebb nagyközség élni akar[2]

Rozsály az erdőháti települések egyike Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, a Szamos közelében, a román határ mentén. Alig 800-as lélekszámával Magyarország legkisebb nagyközsége. Ma is az erdőháti települések központja, 12-en tartoznak ebbe a kistérségi társulásba: Tisztaberek, Gacsály, Méhtelek, Zajta, Kishódos, Nagyhódos, Garbolc, Túrricse, Csaholc, Vámosoroszi, Mánd és Rozsály.

Vajon miben más ez a település, mint annyi hozzá hasonló, ahol 1993-ban egy alapítványt hoztak létre a PHARE-program segítségével és a magyar kormányzati forrás felhasználásával? A 90-es évek elején első lépésben mintegy 40 szervezet (település) tartozott a hálózathoz. A piacgazdaságra való áttérés időszakában a civil foglalkoztatási kezdeményezések első jelentős lépéseként jött létre a Jóléti Szolgálat Alapítványok Országos Hálózata.

Öntevékeny háztáji gazdaságok

Rozsály községben 1993-ban az önkormányzat kezdeményezésével alakult meg a Rozsály Községért Jóléti Szolgálat Helyi Alapítványa, a községre jellemző szegénység okozta nehézségek csökkentésére. A 16 éve működő alapítvány a szociális és egészségügyi helyzet javítását, az öntevékeny háztáji gazdaságok ösztönzését célozza meg, a helyi földrajzi adottságokra építve. Az itt élő emberek megélhetését a mezőgazdaság jelentette a múlt rendszerben is, a termelőszövetkezet felbomlásával azonban sokan termőföld, termelőeszköz és munka nélkül maradtak. Ez indokolta a szociális hálózati program létrehozását. Az alapítvány révén évente mintegy 35 munka nélkül maradt családot kapcsoltak be a szociális hálózatba, így segítve megélhetési gondjaikon.

Sztolyka Zoltán, Rozsály község polgármestere 2006 óta folytatja azt a munkát, amit elődje, Ignácz Zoltán, Rozsály volt polgármestere indított el. Az önkormányzat a Rákóczi Mgtsz felbomlása után az önellátás biztosítására úgy döntött, hogy amennyi földet tud, megtart magának. Az alapítvány vezetője, Bíró Gedeonné 2003 óta koordinálja a sokrétű és felelősségteljes munkát.

Az önkormányzat és az alapítvány együttműködése

Az önkormányzat és az alapítvány a munkákban és a pályázatokban egymást segíti. Az a 85 hektár földterület, amit az alapítvány bérel az önkormányzattól, megtermeli mindazt a terményt – kukorica, tritikálé, zab, árpa –, amire szüksége van a községnek. A rászorulóknak még külön két hektárt bevetnek, amelynek terméséből azok a családok részesednek, akik kisállatokat, baromfit, esetleg sertést tartanak. 1993-tól 2000-ig az állattenyésztést úgy próbálták ösztönözni a kedvezményezettek között, hogy számukra kocasertéseket és növendék állatokat helyeztek ki. Ezek ellenértékét önköltségi áron, kedvezményes részletfizetéssel lehetett törleszteni. Mára ez annyiban változott, hogy nem az alapítvány helyezi ki az állatokat – mert ez nem minden esetben érte el valóságos célját –, hanem központi telepen foglalkoznak saját neve-

1 Összeállítás az MMIKL 2010. február 17-i konferenciáján faluvezetésüket bemutató polgármesterek – Sira Magdolna és Sztolyka Zoltán – tevékenységéről készült írásokból.

2 Megjelent az Agrárunió, az Agrárinformációs Szaklap portálján, 2009. május 21-én. Rövidített, szerkesztett változat.

lésű sertésekkel. Ezzel a módszerrel igyekeznek a rászoruló családok húsellátását megoldani. Azoknak a családoknak, akik mégis azt választják, hogy maguk gondozzák az állatokat, az előbb említett növendéksertés megvásárlását biztosítják, ingyen adják a takarmányt a hízlaláshoz, illetve az alapítvány két hektár kukoricaföldjének termését is szétosztják az állattartók között. Az önkormányzat a sertések eladásával bekapcsolódik a helyi szociális étkeztetésbe.

Sokrétű támogatási formák

Sztolyka Zoltán polgármester végigvezet azon a gazdasági udvaron, ahol egy vágóhíd is működik. Itt a megfelelő előírásokat és szabványokat betartva évente mintegy 100–120 sertés bérvágását végzik. Épült itt műhely gépudvar, ahol a traktorok állnak – ezek komoly segítséget jelentenek a családoknak földjük, illetve a lakóházukhoz tartozó 600 négyzetméter földterület felszántásában. Itt működik a sertéshizlalda, vannak szép lovak és pónik is. De van itt szociális bolt, futtatott szeder és kemenceház is. A hétvégén a kemencében igazi házi kenyeret sütöttek, de hússütő kemence is van. Hintójuk ott jártamkor épp az óvodásokat kocsikáztatta. Itt találkoztunk össze Sztojka Gáborral, aki a polgármester édesapja. A többgenerációs, földbirtokkal rendelkező család neve „j"-vel írandó, az ifjú polgármesterét egy sajnálatos anyakönyvi bejegyzés során elírták. Az édesapa mezőgazdasági szakképzettsége és több évtizedes tsz-beli múltja garancia arra, hogy a dolgok jó kézben vannak, több mint 30 ember napi munkáját szervezi és irányítja. Az állattenyésztés mellett tehát fontos, hogy minden földterület művelés alatt álljon. A családok számára ingyen biztosítanak vetőmagot, jelen pillanatban burgonyát, de tervezik az úgynevezett „karós ugorka" termesztését is. Az esetleges termékfelesleget értékesítik a 400 adagos szociális konyha számára. A segítségnyújtás formái és módjai minden évben bővülnek. A burgonyavetőmag mellett műtrágyát is biztosítanak a családoknak, de egyéb kedvezményként például kerti kisgépet, permetező gépet is rendelkezésükre bocsátanak.

Értékesítési csatornák, lehetőségek

A településre főképpen az almatermesztés a jellemző. Rozsály az elmúlt évben is megoldotta az itt termett minőségi és étkezési almájának az értékesítését. A jó minőségű almát 50 és 70 Ft közötti áron tudták értékesíteni, kihasználva a szomszédos Románia és néhány nagyváros közelségét. Ugyanez vonatkozik a kukoricára, a tejre és az uborkára is. Nem titok, hogy a Beregfarm Kft. szintén Romániában értékesíti a tejet, mert ott többet kap érte. Az egyik gazda szavait idézve: „A magyar gazdaság nem nagyon értékeli a saját fiát."

Nem véletlen a jó szomszédság ápolása, ami Rozsályban különösen fontos. A polgármesternek konkrét elképzelései vannak a piacok bővítésére, és természetesen a helyi lakosok önellátása is megmarad.

Jövőbeni tervek, további lépések

Tervezik egy üvegház létesítését, ahol az iskolai nyílászárók cseréjéből megmaradt régi ablaküvegeket szeretnék hasznosítani.

A rozsályi honlap mellett létrehoztak egy sajátos honlapot, a www.helyipiac.hu-t, amelyen már most felkínálják a felesleges termékeket. A jövőben remélhetőleg a szervezett szállítás is megoldódik. Vagyis ha Magyarország bármely vidékén bárkinek Rozsályban termett zöldségre vagy gyümölcsre van szüksége, a megadott helyre, címre eljuttatják. A közvetlen értékesítéssel nem titkolt céljuk, hogy a termék egyből a fogyasztóhoz kerüljön. Így a kereskedők által képzett nyereség egy része a termelőnél maradna, és a vásárló is jobban járna. Ezzel a céllal hozták létre a honlapot is.

A Magosz eddig még nem kereste meg őket, hogy kapcsolódjanak bolthálózatukhoz. Hallották, hogy van ilyen, Rozsály is partner lenne ebben. „Szoktak minket különleges településnek, meg önellátó településnek is nevezni. Ez csak annak újdonság, aki nem ismer minket" – mondja Sztolyka Zoltán polgármester, aki eredeti végzettsége szerinti tanárember minőségében – Budapesten, az ELTE-n végezte az egyetemet – több évet dolgozott a helyi általános iskolában, s a legutóbbi önkormányzati választáskor lett a falu első embere. Minden téren tájékozott, kezdeményező, újszerű, merész dolgok vállalkozásán töri a fejét a falu érdekében, ahol a munkanélküliség sajnos nagyon magas.

Azt szokta mondani, ha ő lenne a király vagy a miniszter, tudná, hogy mit kellene csinálni. Csak az a baj, hogy az egyéni érdekek sokszor megelőzik a közérdeket. „Én, mint ennek a községnek a polgármestere, magamra nézve kötelező érvényűnek érzem a közösség szolgálatát, hiszen a köz választott meg. Az elsődleges szempont, hogy az itt lakó embereknek ezen a kavicsos, agyagos földön biztosítsunk kellő boldogulást, megélhetést" – mondta búcsúzáskor.

Némethné Csubák Éva – Regun György

Minden válságból létezik kiút[3]

Rozsályon mindenkinek jut föld, munka, és nincsenek kiszolgáltatva senkinek

Rozsály, egy mindössze 800 lelkes nagyközség vezetői megtalálták a megoldást. Mindez talán azért sikerült, mert hazánk legkisebb nagyközségét már 17 esztendővel ezelőtt elérte a válság, s a település választott vezetői, esküjükhöz híven tették a dolgukat: kivezették Rozsályt a gödörből.

Még Ignácz Zoltán polgármester idejében történt, hogy az egyedüli munkalehetőséget biztosító termelőszövetkezet jogutód nélkül, 80 millió forintos veszteséget hagyva maga után megszűnt, ráadásul a gép- és eszközpark is a hitelezők tulajdonába került. Rozsálynak maradt az ugar termőföld. Ekkor vette kezdetét a szociális földprogram, amelynek során kedvezményes szolgáltatások, juttatások révén segítettek a szociálisan hátrányos helyzetű családok megélhetésében, életminőségük javításában, önálló egzisztenciateremtési esélyeik növelésében.

„A földalapok képzésénél a közösségi érdekeket szem előtt tartva foglaltunk állást, és résen voltunk a mezőgazdasági fejlesztési alap által kiírt pályázati lehetőségeknél is. A sikeres pályázat, a megfelelően képzett földalap, a sajátos helyzet már eszköz volt az önkormányzat kezében a lakosság igényeinek kielégítéséhez, a kezdéshez" – áll Ignácz Zoltán *Szociális földprogram* című beadványában.

Önellátó település

A kezdetek óta nagyot fordult a világ a Szabolcs-Szatmár-Bereg-i településen. Kijelenthetjük: Rozsály ma már önellátó település. „Sertéshúst, burgonyát, fát magunk termelünk – avat be minket a titokba Sztolyka Zoltán, a település jelenlegi polgármestere – A munkát öt traktorral, egy kombájnnal, 13 lóval végezzük. Az önkormányzat alapítványának kondáját a saját vágóhídunkon dolgozzuk fel. A húsból, krumpliból jut a közétkeztetésbe, s a rászorulóknak egyaránt. Nem vagyunk kiszolgáltatva sem a multiknak, sem az ármozgásnak."

A három hektár gyümölcsösben termett almából idén lekvárt főztek, a szép példányok pedig a gyermekek óvodai, iskolai étkezőasztalára kerülnek. Emellett a kicsik olyan lehetőséget kapnak, amivel kevés kortársuk dicsekedhet országszerte: órarendjükben ott szerepel a lovaglás. Az elvégzett munkák szinte mindegyike közmunka. Itt nincs munkanélküliség. Ki a földeken, ki az állatok mellett, ki a műhelyekben, ki pedig Rozsály saját pékségében teszi hasznossá magát. S ha még ez sem elég, a közeljövőben szándékozik újra nyitni a sóderbányát egy cég, ott is elkél majd a dolgos kéz. „Addig is, az el nem kért iparűzési adóért cserében ellátnak minket annyi kaviccsal, kővel, amennyire csak szükségünk van" – így a polgármester.

Nincsenek etnikai ellentétek

Noha Rozsály tarka etnikumú vidéken fekszik – 180 cigány lakik a településen – itt nincsen etnikai ellentét. Valószínűleg azért, mert nincs kirívóan gazdag vagy szegény, s mert mindenkinek jut a közösből. Két cigány származású honfitársuk csodájára jártak a rozsályiak, amikor kiderült, milyen profin bánnak a hagyományos kaszával. Nekik hála, a nagyközségben nincsen egy szál parlagfű sem. Itt mindenkinek jut munka bőrszínétől függetlenül, de mindenkinek meg is kell fognia a munka végét.

„Akinek csak annyi föld jutott, amennyi a temetőben van, annak természetesen nem sikerülhet, ami nekünk" – fogalmaz Sztolyka Zoltán. Vagyis Rozsály, ha tehette, terjeszkedett. S ha kellett, hát eladott, például egy benzinkútnak, mert ezt kívánta a település érdeke. Jellemzően azonban vásároltak. Ma már tévécsatornát is működtetnek. A Rozsály TV műsorát 12 környékbeli településen láthatják az érdeklődők.

Vadász Botond

Egy önellátó falu Szabolcsban[4]

A biciklis tüzéptől a tudásházig

Hepehupás, szabolcsi utakon kanyarogva érkezünk meg a román határ közelébe, Magyarország legkisebb nagyközségébe, Rozsályba. A falu elején megrozsdásodott sínpár, szakadozott tábla hirdeti, valaha vasúti megálló volt itt. A mellette elterülő szántó és gyümölcsös azonban gondosan megmunkált, értő gazdálkodókról tanúskodik.

A Budapesttől négyszáz kilométerre délkeletre elterülő, 806 lelkes település 90 hektáron gazdálkodik. A központ az egykori téesz helyét elfoglaló gazdasági udvar. Itt fogad reggel a polgármester, Sztolyka Zoltán. A fiatal, háromgyermekes tanárt a falu egyik legnépesebb családjából választották elöljárónak negyedik éve. Mint mondja, gazdag örökséget kapott elődjétől, megpróbál még jobban sáfárkodni vele.

3 A Magyar Polgármester online honlapjáról, rövidített, szerkesztett változat. (Átvétel a 2010. júniusi Képmás-ból.)

4 Helyi Piac – Helyi gazdaságok termék szövetsége Országos Értékesítési Központ 2010.06.08. Rövidített, szerkesztett változat.

Ingyenes közétkeztetés

A történet a 90-es évekre nyúlik vissza, amikor az önkormányzat életre hívta a Rozsály Községért Jóléti Szolgálat Helyi Alapítványt, és elindította a szociális földprogramját.

– Célunk akkor és most is, hogy csökkentsük a munkanélküliséget és a szegénységet Rozsályon – kezdi a sikersztori legelején Bíró Gedeonné Mariann, az Alapítvány elnöke, aki tizenöt éve dolgozik a polgármesteri hivatalban és foglalkozik a közcélú munkásokkal. A civil szervezet az önkormányzattal együttműködve számos feladatot ellát. Segíti a háztáji kisgazdaságokat az ügyintézésben és a földmunkákban, és maga is gazdálkodik, 83 ha földet bérel az önkormányzattól. A termény egy részét kedvezményesen megvehetik a lakosok, a másik feléből hetven disznót etetnek. A sertéseket az önkormányzat vásárolja föl, és a telepen lévő saját vágóhídján dolgozzák fel. A hús a közétkeztetésbe kerül, s a rozsályi ovisok, iskolások napi háromszor ingyen kapnak ételt, az idősek napközijében pedig 160 Ft-os áron ebédelhetnek a nyugdíjasok.

Az alapítványnak tizenhárom lova, öt traktora, kombájnja, vetőgépe van, ezekkel kedvezményesen végeznek földmunkákat a lakosságnak is. A műhelyben szintén megcsinálják az apró javításokat a gazdáknak.

A település népességének jelentős hányada roma származású, sokuk fő kereseti forrása a havi szociális segély, de a vezetés igyekszik értelmes munkát biztosítani számukra. A gazdasági udvarban jelenleg 35 közcélú munkást foglalkoztatnak, ami azt is jelenti, hogy ugyanennyi családon segítenek.

– A mi munkásaink nem utcát sepregetnek hétszámra, hanem értéket termelő feladatot kapnak: utat javítanak, gallyaznak, a műhelyben, a vágóhídon, a sertéstelepen segédkeznek, a kóbor kutyákat fogják be, télen pedig a magtárban terményt forgatnak – mondja Sztojka Gábor telepvezető mezőgazdász, aki most fejezte be a napi eligazítást. A munkalehetőség mellett az önkormányzat másként is próbálja a lakosság megélhetését könnyíteni. A gazdasági udvarban tárolnak tűzifát, amit Gacsályból vettek, és a piaci ár alatt 20–25%-kal árusítanak a helyieknek.

– Akik nem tudják befizetni az árát, azoknak levonjuk a lakásfenntartói támogatásból. Ezzel két-három év alatt eltüntettük az ún. „biciklis tüzépeket", amelyek addig jócskán ritkították az erdőnket – meséli a polgármester, hozzáfűzve, hogy saját vízművet is üzemeltetnek, náluk 150 Ft köbmétere a víznek.

A Kemencés Ház

A telepen fölépítettek egy szabadtéri konferenciatermet, hozzá kapcsolva füstölőt, bográcsolót, kemencét.

– Az egész Kemencés Ház fából készült, én kitaláltam, édesapám megrajzolta, a munkásaink fölépítették. Itt zajlik a tradicionális kenyérsütés és lekvárfőzés. Nagyon szeretik a fiataljaink is, mert nyugodtan borozgathatnak, nem kell autóba ülniük, hogy hazaérjenek. Szívesen tartunk itt családi ünnepségeket és munkahelyi bulinkat is – büszkélkedik Zoltán, aki kifogyhatatlan derűvel és kreativitással további terveket sző. Tavat szeretne kialakítani és néhány kulcsosházat felépíteni, s máris kész a rekreációs központ, hiszen tíz pónijuk van, hozzá két lovász és kilenc nyereg. Tavasztól őszig az iskolásaik tornaóra keretében jönnek ingyenesen lovagolni, az ovisok kocsikázni. De nincs gondjuk a Mikulás szállításával sem.

Alig járjuk végig a gazdasági udvar minden részét, begördül az első lovaskocsi, megrakva gallybálával. Rozsályon nem szatmári szilvát, hanem almát termesztenek. A gyümölcsfa minden részét hasznosítják: az almából lekvárt és pálinkát főznek, a gallyat pedig speciális munkagéppel kötegelik, és a telepre szállítják, hogy majd tüzelőnek felhasználják.

– Ez egy előadás közben ötlött az agyamba – avat be a műhelytitkokba Sztolyka Zoltán. – A japán fűzről hallottam, hogy a gallyát összegyűjtik és fűtenek vele. A jövőben pályázni szeretnénk, hogy a közintézményeink fűtésrendszerét alkalmassá tegyük az almagally-bálás fűtésre, hisz rengeteg költséget megtakaríthatunk ezzel.

Sz. Kiss Mária

A legkisebb nagyközség[5]

Meglehet, senki sem emlegetné gyakrabban Rozsályt Gyügyénél, Hermánszegnél vagy Jánkmajtisnál – azaz a környékbeli, egykoron Szatmárnémeti vonzáskörzetébe tartozó kistelepüléseknél –, ha a községüket szerető rozsályiak nem tesznek csodát. Amint a mesében a nagyot mondó Münchhausen báró önnön copfjába kapaszkodva emelte ki magát s lovát az ingoványból, Rozsály is önerejéből kecmergett ki a hazai vidéket elborító „mocsárból". A híradások szerint ez a fővárostól 338 kilométerre található Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei falucska, egyedüliként hazánkban, önellátó.

5 A Nagyítás 2010. 05.05. számában megjelent riport rövidített, szerkesztett változata.

– Sertéshúst, burgonyát, almát, fát magunk termelünk – sorolja Sztolyka Zoltán, a település első polgára. – A munkát öt traktorral, egy kombájnnal, tizenhárom lóval végezzük, ami mind önkormányzati tulajdonban van. Az önkormányzat alapítványának kondáját a saját vágóhídunkon dolgozzuk fel. A húsból, a krumpliból jut a közétkeztetésbe s a rászorulóknak egyaránt.

A három hektár gyümölcsösben termett almából idén lekvárt főztek, a legszebb darabok pedig a gyermekek óvodai, iskolai étkezőasztalára kerültek. – Nem vagyunk kiszolgáltatva sem a multiknak, sem az ármozgásnak – mondja a polgármester.

Kistelepülésnek kis polgármesteri hivatal dukál. Sztolyka Zoltán irodája akkora, hogy három ember épp csak megfordulni képes benne. Itt minden a nagyközségről szól. Emléklapok, plakettek, szobrok, térképek és egy olajfestmény a település első polgárának íróasztala mögött. A rozsályi vár fürdik rajta, vélhetően délutáni napfényben, amennyire a kevéssé gyakorlott kezű művész vonásaiból kitetszik. E várba, a környéket egykoron uraló Kún család fészkébe menekültek a főurak a Szatmárt ostromló török elől 1562-ben. Életüket a vastag falak mellett az Egerből érkezett katonák mentették meg.

Ekkoriban a rozsályi uradalom alá nem kevesebb, mint ötven település tartozott, köztük például Zalka, a mai Mátészalka. Az egykori dicsőségre mostanság a történelemkönyvek, a polgármester és a falu értelmisége mellett a vár kövei is emlékezhetnek. E köveket 1944-től Rozsály útjaiba, kerítéseibe, házaiba építették az itteniek, miután a kastélyt elpusztította a háború. A köveken s a sok otthonban megtalálható bútorokon kívül az iskolát körbefonó várárok maradt az utókorra. No meg az élni, túlélni akarás.

Az „átkosban" még jól ment a rozsályiaknak. Nagyközségként másik hét élén állhatott. Így vált ezernél kevesebb lakójával a népköztársaság legkisebb nagyközségévé. Erre az örömre jött az igazi üröm. A szocialista mezőgazdaság parancsára létrehozott termelőszövetkezet ugyan évtizedekig adott munkalehetőséget az itt élőknek, de hiába a megannyi munkáskéz, az út a szocializmusban nem a beígért kommunizmus jóléti társadalmába vezetett. A kommunizmus kísértete helyett Rozsály akkor még járható útjain a nagyon is valóságos vadkapitalizmus garázdálkodott. A téesz nyolcvanmilliós veszteséget hátrahagyva megszűnt, gép- és eszközparkja, ráadásnak, a hitelezőké lett. A rozsályiaknak maradt az ugar, no meg a munkanélküliség.

Olyan már az itt élő, hogy nem hagyja magát. Ignácz Zoltán akkori polgármester képviselőtársaival, köztük a gyerekkori jó baráttal, Sztolyka Gáborral – aki nem más, mint Rozsály mostani első emberének édesapja – 1992-ben elhatározta, hogy a megmaradt 85 hektáron gazdálkodni fognak. „Kezdetét vette a szociális földprogram. A földalapok képzésénél a közösségi érdekeket szem előtt tartva foglaltunk állást, és résen voltunk a mezőgazdasági fejlesztési alap által kiírt pályázati lehetőségeknél is. A sikeres pályázat, a megfelelően képzett földalap, a sajátos helyzet már eszköz volt az önkormányzat kezében a lakosság igényeinek kielégítéséhez, a kezdéshez" – áll Ignácz Zoltán *Szociális földprogram* című beadványában.

Rozsály mára mikrotérségi központ, amelyhez tizenkét település tartozik.

– Ezek mindegyikének szociális rendszerét mi tartjuk fönn. Körjegyzőségi, iskolai, orvosi, védőnői központ vagyunk. Tizenegy rendőr és negyven határőr teljesít szolgálatot. Nekik is itt a központjuk. Így nálunk állandó az ügyelet. Sok munka ez. Előnye, hogy kevesebbet kell otthon lenni az asszonnyal, hátránya, hogy rengeteget kell dolgozni – ereszt meg egy tréfát a negyedszer apai örömök elé néző Sztolyka Zoltán, majd komolyra fordítja a szót. – Rozsályon mindenkinek adódik munka. Csak annyi a gond, hogy az emberek egy része sajnos elfelejtett dolgozni.

Négy alapszabályt kell betartaniuk a munkavállalóknak: kötelező időben megjelenni a munkahelyen, kötelező elvégezni a munkát, tilos inni, tilos lopni.

– Ez jóval kevesebb, mint a tízparancsolat, és a paráznaság még nincs is közte – toldja meg a polgármester, aki büszkén jelenti ki, hogy a környék legjobb államigazgatási szakembereivel együtt csaknem kétszáz dolgos kezűnek tud munkát biztosítani.

Magányos traktor járja a sorokat a ködös határban. Mögötte a fáradhatatlan vontatvány, a falu legújabb büszkesége, a bálázógép. A mező szélén utánfutó pihen. Körülötte harsány munkások várakoznak. Éppen megrakták a platót fával. Egyiküket, a feltűnően sötét bőrű, erős akcentussal beszélő fiatalembert, Farkas Andort nem nagyon kell nógatni, mondja a magáét:

– Ha az ember itt munkát keres, akkor talál is. Ha otthon ülünk, azzal nem megyünk semmire.

– Hogy keres munkát?

– A polgármester úr megmondja, mit csináljunk.

– Nem lenne jobb segélyből élni?

– Az a jó, ha dolgozunk. Huszonnyolcezer-ötszáz még cipőre is kevés.

– Milyen végzettsége van?

– Három általános.

A szegénység és a munkanélküliség csökkentését segíti a kilencvenhárom óta működő Rozsály Községért Jóléti Szolgálat Helyi Alapítvány. A szűkös alapítványi iroda falán ott büszkélkedik a kastély fekete-fehér nyomata.

– Van egy munkásunk, akit azzal bíztunk meg, hogy a Zrínyi utcából a gyerekeket elkísérje az óvodába, iskolába; figyeljen a kulturált megjelenésükre. Mi csak úgy hívjuk a Zsigát: roma koordinátor – magyarázza Biró Gedeonné Mariann kuratóriumi elnök. – Emellett támogatjuk azokat, akik sertést kívánnak nevelni. Biztosítjuk számukra a részletfizetést. Támogatjuk a rászoruló idős embereket, tüzelőt viszünk nekik, rendbe hozzuk a házukat. Tehát olyasmikben segítünk, amiket a szociális gondozók már nem tudnak megtenni. Ezek mellett mi működtetjük a teleházat és a helyi televíziót is.

Bizony, tévé! Tizennégy faluba sugárzó kábeltévé-hálózat. Ami az igazán fontos, hogy saját „műsorként" a Helyi Piac, azaz a helyi termékszövetségek tagjainak ajánlatait ismerhetik meg innen az érdeklődők. Ennek segítségével kereskedhetnek a környék más gazdáival. A teleházban bárki bizalommal fordulhat az alapítvány munkatársaihoz, ha elakadna az elektronikus bevallások, pályázatok nem kifejezetten őstermelőknek való világában.

Bár lelket derengetően ragyog a tavaszi nap, olyan erőtlen még, hogy a fel-feltámadó jeges fuvallatok kisöprik melegét a gazdasági udvarról. Mindebből persze mit sem éreznek a tisztára pucolt traktorok. Csak várakoznak, mikor kezdődnek végre a mezei munkálatok. Addig is óvja őket az erős vaslábazatokon nyugvó hullámpala tető. A telep vezetője, Sztolyka Gábor nem kevés büszkeséggel idézi meg az építmény történetét:

– Ez kérem, pont így állt egy másik faluban, mielőtt le akarták bontani. Most itt tartjuk a kombájnunkat meg a traktorokat. Ő a legnagyobb esztergályosunk – mutat Gábor bácsi az egyik traktorról földre ugró, szembeötlően hórihorgas férfira. – Ő a leghosszabb gyerek a faluban – mosolyog ravaszkásan a telepvezető tekintete.

A hórihorgas embert Molnár Máté néven anyakönyvezték, azonban jobban ismerik itt, mint a mindenhez értő ezermestert. Kézügyességének beszédes bizonyítéka kiragyog a mezőgazdasági gépek egyszerűséget mutató kórusából:

– P–20-as! – lép büszke tulajdonosa a Pannónia motor mellé. A telep túloldaláról, egy ritkás bokorsor mögül hangokat hoz egy váratlan széllökés.

– Nye! Induljatok meg! – S a lovaskocsi elé fogott lovacskák meglódulnak.

– Ezek nem pónik?

– Dehogynem… – kezd bele Sztolyka Zoltán.

– A nagy lovak közt több az akaratos, ha megrakott szekeret kell húzni – vág közbe a lovász.

A polgármester visszaveszi a szót:

– A tizenhárom lovunk nemcsak igavonó állat, az iskolai testnevelésórákon a gyerekek lovagolnak rajtuk, szakképzett lovász felügyeletével.

Kis közért. Olyannyira hétköznapi, hogy kár lenne jellemezni. Nincs ember, aki ne látott volna belőle vagy fél tucatot, átutazva apró meg nagyobb falvakon. Azért valami mégis megkülönbözteti ezt a boltocskát jellegtelen társaitól. Méghozzá a neve. Mert nem valami vicces kedvű kereskedő gyér humorát kell hirdesse, s nem valamely áruházlánc terjedelmes címerét hordja ajtaja fölött. Ott ugyanis csak ennyi áll: Szociális Bolt.

– Ez nem olyan szociális bolt, amire legtöbben gondolnak – rejtélyeskedik a polgármester. – A gyermekvédelmi támogatás összegét lehet ebben a boltban levásárolni. Ezért nem árulnak itt sem alkoholt, sem dohányterméket, így kizárólag élelmiszerre, ruhára költhetik a támogatást.

Olyan egyszerűnek, magától értetődőnek tűnik ez az egész.

– Ennyiből áll egy országot megcsinálni, nem nagy dolog – mondja Sztolyka Zoltán rozsályi polgármester.

Ditzendy Attila Arisztid

Pálinka és alma a hálón[6]

A világhálón értékesítik mostanság termékeiket a szatmári gazdák: a Helyi Piac virtuális standján az alma, a méz, a pálinka ugyanúgy megtalálható, mint a rongyszőnyeg vagy a cserépszilke.

Az internetes börze két polgármester, a rozsályi Sztolyka Zoltán és a panyolai Muhari Zoltán, valamint Pál Rudolf ötlete nyomán vált valóra, s az érdeklődés láttán biztosan állítható, a kezdeményezés hamarosan országos méretűvé gyarapodhat.

– A szóban forgó webáruházhoz csatlakozott településeken egy kijelölt helyen – a teleházban, a polgármesteri hivatalban stb. – találhatják meg a lakosok a Helyi Piac ügyintézőjét, aki feltölti az értékesíteni kívánt áru adatait a honlapra. A termék iránt érdeklődő (a vevő) szintén az ügyintéző segítségével léphet kapcsolatba az eladóval, s igény

6 A Helyi Piac – Helyi gazdaságok termék szövetsége Országos Értékesítési Központ (2010.07.21.) által megjelentetett szöveg rövidített, szerkesztett változata.

szerint a fuvar megszervezésében is segítséget kaphatnak a felek – engedett betekintést a részletekbe Sztolyka Zoltán.

A Helyi Piac előnye: mivel az értékesítés az áruházláncok, kereskedők kiiktatásával történik, a nyereség nagy része a termelőnél realizálódik, s az sem mellékes, hogy a vásárló pontosan tudja, kitől kapta a terméket, s elégedettség esetén újból visszatérhet hozzá.

– Lényeges szempont, hogy a magyar ember Magyarországról vásároljon (minőségi) terméket, s ennek megfelelve most alakítjuk ki azt a márkajelzést, illetve védjegyet, amelyet a Helyi Piacon forgalmazott termékeken helyezünk majd el, a származási hely – a település neve – feltüntetésével együtt – hangsúlyozta Sztolyka Zoltán, s elmondta, a napokban kezdtek tárgyalásokat a Szatmár Leader Közhasznú Egyesület vezetésével a honlap kibővítését illetően.

Mint Forján Zsolt, a 75 települést felölelő Szatmár Leader Közhasznú Egyesület munkaszervezetének vezető-helyettese tájékoztatott, az ötletgazdákkal közösen keresik meg azokat a pontokat, amelyek az internetes piac tökéletes működéséhez járulnak hozzá.

A kezdeményezést Jakab István, a MAGOSZ elnöke és a térség országgyűlési képviselője, dr. Tilki Attila is támogatta.

Önellátó falu

Kezébe vette jó sorsát a szatmári Túristvándi[7]

Hadat üzent egy alig több mint hétszáz lelkes szatmári település a multinacionális áruházláncoknak, az ott kapható olcsó, sokszor egészségtelen élelmiszereknek és a külföldi tőkétől való kiszolgáltatottságnak. Túristvándi lakossága az önkormányzat segítségével ismét életre keltette eleink évezredes örökségét, az önellátó gazdálkodást. A helybeli családok a világhírű vízimalomra épülő falusi turizmus mellett elhatározták, hogy önmaguknak és vendégeiknek saját maguk állítják elő az alapélelmiszereket.

„Éhen halnánk, ha egyszer elfogyna a benzinünk, vagy néhány napra elzárnák az embereket a Tescótól!" – mondja Lakatosné Sira Magdolna, Túristvándi polgármestere. Szerinte az önellátás évezredes rendszerét az erőszakos téeszesítés után most a gazdák kezébe nyomott tízezresekkel verik szét, akik a fizetségért cserébe levágják teheneiket. A szatmári falu polgármestere tizenhárom éve dolgozik azért, hogy az alig több mint hétszáz lelkes település lakói visszatérjenek a gyökerekhez, és képesek legyenek arra, hogy újjáépítsék az önellátás rendszerét.

A túristvándiak dacos emberek. Ha arra kényszerítik őket, hogy takarékosságra hivatkozva bezárják a falu iskoláját, ellenállnak, és megmentik az intézményt. Ha pénzt kínálnak a helybelieknek, hogy felszámolják családi gazdaságaikat, szociális szövetkezetet alapítanak, piacot építenek, hogy munkához, megélhetéshez és egészséges élelmiszerhez jussanak. És tovább dolgoznak akkor is, ha a többi önkormányzathoz hasonlóan forráshiányos településként költségvetési kiegészítéshez fordulnak az illetékes minisztériumhoz, ám azt a tárca rendre elutasítja.

A túristvándiak büszke emberek, falujuk első írásos említése az Árpád-korból, 1181-ből származik. A település az Istvándi nevet egykori birtokosáról, a Kölcsey nemzetség egyik tagjáról kapta.

A polgármesteri hivatal előtt egy napszítta öreg tűzoltóautó áll. Lakatosné Sira Magdolna elmosolyodik, mintha kitalálná a kérdést. Nem, Túristvándiban nem tűzoltás folyik… A puritán polgármesteri iroda szekrényei szinte roskadoznak az oklevelektől, kupáktól, elismerésektől. A falon egy spanyolországi emlékmű fotója, amely ugyancsak a dicső múltnak állít emléket: arról tanúskodik, hogy az aragóniai uralkodó I. Jakab az Árpád-házból választott magának hitvest II. András lánya, Jolánta személyében. A fénykép mellett térkép Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéről, amelyen apró pont jelöli Túristvándit. Szatmári tájegységében, a Tiszaháton – amelyet a Túr 16 kilométeren 99 kanyarral ölel át – terül el az alig több mint hétszáz lelkes falu.

A polgármester – Magdika, ahogyan a helybeliek hívják – csendesen beszél az eddig elért és cseppet sem szerény eredményekről. Jelenleg kilencven embert foglalkoztat az önkormányzat. „Az óvodánál és a három település gyermekeit fogadó iskolában is tudunk munkát adni, a szociális szövetkezet is és az önkormányzat kht.-ja is megélhetést biztosít, utóbbi csökkent munkaképességű embereknek" – összegez a polgármester. A településnek van egy öthektáros földje, amelyen uborkát termelhetnek azok a családok, ahol az egyik szülő munkanélküli. A falu biztosítja a palántát, és elvégezik a szakértelmet igénylő öntözési és növényvédelmi feladatokat. A többi munka, az értékesített termény árának hatvan százalékáért cserébe, a helybeliekre vár. A jövő évben újabb nagy dobásra készül a falu. Piacot nyitnak.

7 Új Magyarország Vidékfejlesztési Program 2007 – 2013. honlapjáról. Az írás első megjelenési helye a Magyar Hírlap, 2009. 07. 21. száma.

Évezredes hagyománya van a térségben a mezőgazdasági kultúrának, ennek ellenére az alapvető élelmiszereket is multinacionális üzletekben vásárolják az emberek – mondja a polgármester. „A piac nyitásával át akarjuk formálni a vásárlói szokásokat. A helybelieket a falubeliek által előállított termékek vásárlására szeretnénk rábírni, úgy, hogy annak árszabása megfelel a nagykereskedelmi szintnek, viszont nem terheljük a fogyasztókra a kereskedelmi haszonkulcsot. A folyamat kiépítésével évente akár százötvenmillió forintot is helyben tarthatunk, mindezt úgy, hogy ehhez egyetlen forintnyi külső tőkét sem vonunk be" – mondja Sira Magdolna. Vannak családok, amelyek már belevágtak a baromfi- és sertéstartásba, mások a település levestészta-ellátását biztosítják. Ster Zoltánné tíz különböző lekvárt főz. Mint mondja, családi vállalkozásban vendégeket fogadnak, akik megkóstolhatják a rézüstben készített lekvárokat, a kemencében sült lángost és az ízes buktát.

A falusi turizmus szerepét jelzi, hogy Túristvándi az egész Észak-Alföld régióban – Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Jász-Nagykun-Szolnok megyében – a tizennegyedik helyen áll hétezer vendégéjszakával. A fő látványosság az ipartörténeti ritkaságnak számító működőképes vízimalom, az augusztus 20. táján rendezett halászléfőző verseny, valamint a május idusára szervezett molnártalálkozó. Az ötlet a polgármester fejéből pattant ki, levelet írt a magyar konzulátusoknak, és ezen keresztül teremtett kapcsolatot a kicsiny szabolcsi falu olyan településekkel Németországtól, Spanyolországig, ahol malom üzemel. Évek óta visszatérő vendég egy katalán molnár, azon dolgozik, hogyan lehetne üzemeltetni a malmot az év valamennyi napján. Ha megvalósulnak a tervek, helyben őrlik majd a búzát, amelyet a falu gazdái termelnek. A búza, amelyet a népnyelv *élet*nek nevez, szó szerint is új életet hoz a túristvándiaknak.

A romaintegráció élő példája

Példaértékű Túristvándiban a cigány–magyar együttélés, amelynek alapja az iskola. Hiába nehezedett hatalmas gazdasági nyomás az önkormányzatra, hogy bezárja, a település vezetői ellenálltak. Ismerték azoknak a falvaknak a sanyarú jövőjét, amelyek lakatot tettek oktatási intézményük ajtajára. A jogszabályi lehetőségeket kihasználva kisebbségi oktatásra specializálódott az iskola, amely lehetővé teszi a törvényben előírt minimális osztálylétszámoknál kisebb tanulócsoportok indítását. Túristvándiban – a megyében egyedülállóan – cigány népismeretet és választható nyelvként lovárit oktat egy nem roma pedagógus. Ezért ma is nyolcosztályos iskolája van a településnek. A falu minden évben vetélkedőt szervez a cigány kultúráról, amelyen a település vezetője is megméretteti magát. Az igazi sikert az jelzi, hogy az iskolából kikerülő roma fiatalok érettségit vagy szakmunkás bizonyítványt szereznek.

Ipartörténeti ritkaság

A túristvándi vízimalmot 1752-ben építtette a Kölcsey-Kende család, ekkor oszlopokon és cölöpökön állt az épület. Közép-Európában egyedülálló a háromkerekű, alulcsapott vízimalom, ami azt jelenti, hogy a víz sodrása alulról nyomja meg a lapátkereket. Hatékonyságban is egyedülálló, míg a felülcsapott dunántúli vízimalmok óránként legfeljebb hetven kiló lisztet tudnak előállítani, addig a túristvándi mintegy kétszáz kilót. A falu büszkeségét 1899-ben újíttatta fel báró Kende Zsigmond, majd 1904-ben két darab huszonkét colos hengerszéket is beszereltetett. Az utolsó Kende báró 1945-ben kénytelen volt elhagyni Túristvándit, ezután hét éven keresztül 1952-ig, tehát megépülése után pontosan kétszáz évig működött a malom. Ezekben az időkben a báró molnárjai használták az épületet, amelynek állapota fokozatosan romlott, a molnároknak pedig sem pénzük, sem anyagi lehetőségük nem volt a renováláshoz. Tíz év után végül 1962 és 1965 között az Országos Műemlékvédelmi Felügyelőség elvégezte a szükséges felújításokat, azóta a malom múzeumként működik, s jelenleg is látogatható.

Balczó Mátyás – Sándor Csilla

„Véletlenül" lett polgármester[8]

„Véletlenül lettem polgármester" – mondja Lakatosné Sira Magdolna, aki Túristvándi vezetőjeként semmit sem bíz a véletlenre. Célja, hogy a települése a térség turisztikai, kulturális központja legyen.

Túristvándi polgármestere öt fiúgyermek édesanyja. A megyei önkormányzat tagja. Mindegyik külön-külön is komoly feladat. Ő egyiket sem hanyagolja. A Fidesz politikusa arról is beszél, milyen ma az élet és milyen a jövőkép a kis szatmári településen. Már több mint egy évtizede vezeti a túristvándi önkormányzatot.

– 1996 óta vagyok polgármester. Igazából véletlenül lettem az. Állóvíz volt Túristvándi helyi közélete, és én úgy gondoltam, hogy sokkal jobban tudnám ezt csinálni. Indultam az időközi választá-

8 Index Kelet interjú, 2008. 05. 26.

son, és két szavazattal nyertem. Innentől kezdve az elsőszámú követelményem az volt, hogy magamnak feleljek meg, azoknak az elvárásoknak, amiket a választás előtt én is támasztottam a polgármesterrel szemben. Így ezen keresztül a helyi embereknek is megfeleljek. Ami konkrétan egy párthoz vitt, az a Fidesz politikája volt. Az értékrendjükben ugyanolyan fontos egy kistelepülési polgár, mint egy nagyvárosi. Azt hirdetik, hogy meg kell adni ugyanazokat a lehetőségeket mindenkinek, bárhol is éljen az ember ebben az országban. Először a párt szimpatizánsa voltam, ennek kezdete az Orbán-kormány idejére tehető. Legutóbb már a párt hivatalos jelöltjeként indultam a választáson.

– Mit csinált, mielőtt polgármester lett?

– Öt fiúgyermekem van, 1996 előtt tizenhárom éven át voltam főállású édesanya. Abban az időszakban érett bennem az elhatározás, hogy ez engem nem elégít ki teljesen. Nekivágtam, hogy megszerezzem a mérlegképes könyvelői képesítést. Már polgármester voltam, amikor megkaptam az oklevelet. A polgármesteri tisztség ellátásához megszereztem az államigazgatási diplomát. Hogy a településfejlesztésben is jártasabb legyek, elvégeztem egy településfejlesztési szakot a Sorbonne Egyetem kihelyezett képzésének keretében. Az oktatást a Nyugat-magyarországi Egyetem koordinálta, a képzéseket a fővárosban tartották. Így lettem településmenedzsment és városgazdálkodási szakértő.

– Polgármesterként a legváratlanabb dolgokba kezdett bele. Például az „Isten háta mögötti" szatmári kistelepülésen az országban elsők közt alakított ki teleházat. Ötgyermekes anyaként mi volt az a késztetés, ami a falu élete felé irányította?

– Elsősorban az, hogy mint túristvándi polgár a gyermekeimmel, a családommal jobban élhessünk ebben a faluban. Ne kelljen elmennünk innen. Ekkor értettem meg igazán az édesapámat. Ő mindig szeretett volna minket a faluban tartani, a maga közelében. Gyerekként még lázadoztam ellene. Sajnos vagy hál' istennek édesanyaként ugyanolyan vagyok, mint édesapám. Azt szeretném, ha a gyermekeim, de az egész falu a közelemben maradna, és nem menne el, nem hagyná el senki a települést. Ha van valami eredménye az elmúlt évek munkájának, akkor elsősorban az, hogy kilenc százalékkal nőtt a falu lakossága. Most hétszázhetvenöten élnek a községben.

– A szabolcsi, szatmári, beregi kisfalvakra, de más magyarországi kistelepülésekre is a népességfogyás a jellemző, ha csak nem adódik valami különleges külső ok a növekedésre. Nyugodtan állíthatjuk, hogy a népességszám-növekedéssel a környező kisfalvak közt csúcstartók.

– A településfejlesztést csak a helyi közösség fejlesztésével együtt lehet megvalósítani. Építhetnénk mi akármilyen infrastruktúrát, ha nincs, aki használja azt. Alkalmassá kell tenni a közösséget arra, hogy elinduljon a gazdasági fejlődés a településen. Ezek húzzák majd magukkal az infrastrukturális fejlesztéseket.

– Mi volt ennek a sora Túristvándiban?

– Azzal kezdtük, hogy leültünk a képviselő-testülettel, és kerestük a lehetőséget a helyi gazdaság fellendítésére. Az adottságok miatt – a messze földön híres, több százéves vízimalom, a Túr folyó, a szatmári táj – elsőként adódott a lehetőség: próbáljuk a falu lakóinak hasznára fordítani a turizmust. A turisztikai látványosságok ellenére nem volt egyetlen vendégéjszaka sem a faluban. Kerestük, mi lehet ennek az oka? Elindultunk, hogy változtassunk rajta. Képzéseket hirdettünk meg a lakosság körében, és személyesen is segítettünk az arra vállalkozóknak, hogy pályázatot készítsenek falusi vendégház kialakítására. Mára már kettőszáz vendégággyal és hatezer vendégéjszakával büszkélkedhetünk. A látogatók kilencvenöt százaléka magyar, hazai vendég, a többiek külföldiek, legtöbben Németországból jönnek. Tizenöt család a településünkön ebből szerez kiegészítő jövedelmet. Hiszek benne, hogy ez sok másfajta szolgáltatással bővíthető, és nem itt van még a vége, több ember is bevonható foglalkoztatottként ebbe az ágazatba.

– Hogyan fejleszthető tovább a turizmus?

– Nagyon fontos, hogy programokat kínáljunk az idelátogatóknak. A vízimalom és egyéb helyi látványosságok egy háromórás programot adnak, a környékbeli látnivalók három-négy napot köthetnek le. Így mást is kell szolgáltassunk, ha azt akarjuk, hogy tovább maradjanak itt a vendégek. Például kulturális programokkal lehet itt tartani a vendégeket. Ezért akarunk kialakítani egy szabadtéri színpadot. Ezt még nem sikerült megvalósítani, de nem mondunk le róla. Külső gazdaságfejlesztési forrásokra kistelepülésként nem számíthatunk. Nekünk magunknak kell megtalálni a lehetőségeket, és élnünk kell velük. A növekvő vendéglétszám, az, hogy a telkek a faluban háromszor annyit érnek, mint a környező településeken, már jelzi, hogy jó úton haladunk. A falu lakói és az ideérkező vendégek is fogyasztanak. Élelmiszert, ajándéktárgyakat vásárolnak. El kell érni, hogy ezt a fogyasztást minél nagyobb arányban helyben termelt árukból biztosítsuk. Ez egy százmilliós nagyságrendű tétel lehet a falu gazdaságában. Ter-

vezzük, hogy létrehozzuk a helyi piacot. Egy modellértékű kísérletet akarunk megvalósítani.

– A múlt emlékei mellett a legmodernebb technikát is a falu gazdaságának szolgálatába állították.

– Igen. Megválasztásom után pályázatok segítségével 1999-ben megvalósítottuk a Teleházat. Azért hoztuk létre ezt a fejlesztési központot, hogy a lakosainknak mindenfajta segítséget megadhassunk a gazdálkodásukhoz, ami az interneten keresztül elérhető. Itt segítséget kapnak a vállalkozók, a magánszemélyek a pályázáshoz, pályázatíráshoz, megszerezhetik a fontos információkat, a könyvelésben, adóbevallásban is kapnak támogatást. A Teleház további fejlesztések, képzések központja lett. Mára már egy kht.-vá nőtte ki magát. Örömmel mondhatom, hogy május 15-től ez a kht. harminchárom megváltozott munkaképességű embernek ad munkát. Helyből és a környező falvakból érkeznek a dolgozók, és ajándéktárgyakat készítenek, amiket a turistáknak kínálunk eladásra. A kht. működését négy főállású munkatárs irányítja. Három-négy munkatárs rendszeresen dolgozik még a Teleházban, ők segítenek hozzájutni az információkhoz, őket általában közhasznú munkában foglalkoztatjuk. További közel harminc fő dolgozik közhasznú munkában augusztus 31-ig. Huszonöt fő közmunkát végezhet. Az önkormányzati hivatal alkalmazottaival és az iskola dolgozóival együtt ez már százas nagyságrendű munkahely, ami egy kistelepülésen elég jó arány.

– Öt fia van, mikor polgármester lett, még kicsik voltak. Hogyan tudta ezt a két hivatást, az anyaságot és a polgármesterséget összeegyeztetni?

– Minden politikusnak szüksége van arra, hogy a családja segítse, nekem is nagyon sokat segítenek. Néha megfogalmazódik bennem a kérdés, hogy megéri-e a sok közösségi munka azt az árat, hogy a gyermekeimmel sokkal kevesebbet vagyok. Azt gondolom, hogy így vagyok egész és teljes, így érzem jól magam, és így ők is többet kapnak tőlem. A legnagyobb fiam már huszonhat éves, ő határőr, illetve újabban rendőr ő is. A sorban következő fiam 22 éves, és háztartásigép-szerelő. A három kisebb fiú még tanul, s még mindannyian egy háztartásban élünk. A férjemnek is váltani kellett, ő fuvarozó vállalkozó volt, de hogy többet legyen otthon, feladta a vállalkozását. Továbbra is a szakmájában, gépkocsivezetőként dolgozik.

– Nemcsak makacs, de hagyománytisztelő emberek is a szatmáriak. Nem volt nehéz dolga nőként és polgármesterként egyszerre elfogadtatni magát a faluban?

– Nem, Túristvándiban ez nem jelentett nekem problémát. Annál inkább éreztem ezt a nehézséget a falun kívül, a politikai, gazdasági, polgármesteri környezetben.

– Mi van még a tarsolyában? Mi az, ami nagyon fontos lenne a falujának?

– Eddigi tapasztalataim alapján abban hiszek, hogy mi helyiek, itt élők kellünk elsősorban a változáshoz. Elég makacsnak tartom magam. A képviselő-testület tagjai, a falu lakói, a szatmári emberek is eléggé makacsok, hogy meg is valósítsuk a céljainkat és megszerezzük a forrásokat a fejlesztésekhez. Nem szoktuk feladni az álmainkat. A polgármesteri szoba falán van egy felirat, ami a célunkat összefoglalja: „Túristvándi lesz a térség kulturális és turisztikai központja". Ebből nem engedünk, ezért mindent megteszünk. Most egyébként egy új óvodát akarunk építeni.

– Visszatérve egy korábbi kijelentésére, valóban megéri az „árát" a sok közéleti munka?

– Évente kétszer, anyák napján és karácsonykor közös falusi ünnepséget szervezünk, saját műsorral, sok meglepetéssel és szeretettel szolgálunk egymásnak. Jöjjenek el akkor, és meglátják, hogy megéri!

Lakatosné Sira Magdolna

A közcélú foglalkoztatás jelentősége és hatása Túristvándi életében[9]

Túristvándi község Szabolcs-Szatmár-Bereg megye keleti szegletében, a Szatmári síkságon, az Erdőháton helyezkedik el. A település az Észak-Alföld perifériáján található, kedvezőtlen közlekedési adottságokkal rendelkezik. Gazdasági helyzetét jelentős mértékben befolyásolja mérete és földrajzi elhelyezkedése. A megye legkeletibb területén fekszik, az ukrán határtól 20, a román határtól 45 km-re; a megyeszékhelytől való távolsága 90 km. Túristvándi a gazdasági-társadalmi szempontból elmaradott és a tartós munkanélküliséggel sújtott települések közé tartozik.

A településen a földreform növelte a törpe birtokosok számát, a termelőeszközök fejlődése lelassult, és mint a térség más településein, itt is arra

9 E tanulmány mellett ajánljuk továbbá Túristvándi polgármesterétől, a Szabadművelődés honlapon, amely A közösségi művelődés honlapja a civil szervezeteknek ajánlva, a Megyejárás, a Cselekvő közösségek találkozói-n belül Lakatosné Sira Magdolna A közösségi művelődés település-szintű támogatása Túristvándiban című tanulmányt, benne Túristvándi község gazdasági programjával, 2007-2013.

kényszerültek az emberek, hogy máshová költözzenek. A szerkezetváltás elmaradása a trianoni országhatár meghúzásával tragikus hatásúvá vált, mivel megszakadtak a korábbi biztos mezőgazdasági piacot jelentő kapcsolataink Kárpátaljával, Erdéllyel, és a hagyományos ágazat népességeltartó ereje tovább csökkent. Az 1989-es átalakulással egyidejűleg megszűnt a termelőszövetkezet, az állami gazdaság, ami a lakosság nagy részének biztosított munkát. Megszűntek a kisüzemek, romlottak a gazdasági mutatók. E kedvezőtlen folyamatok a nagymértékű leszakadást, a vidék emberének befelé fordulását, elszigetelődését vonták maguk után. Fehérgyarmat város közelsége csak néhány embernek jelent állandó munkát, biztos megélhetést, mert a közlekedési költségek csökkentése érdekében a munkáltatók a közelebb fekvő településekről keresnek munkavállalókat.

A település lakossága elsősorban mezőgazdaságból él. Kevés az egyéni vállalkozó. A község lakosainak 20%-a a cigány etnikai kisebbséghez tartozik. Kevés kivétellel igyekeznek beilleszkedni a település életébe, új házakat építenek, gondoskodnak gyermekeik iskoláztatásáról. A szociális és kulturális hátrányból adódóan azonban gyermekeik általában tanulási nehézséggel küszködnek.

A mára kialakult helyzet az egyébként is kiemelkedően magas munkanélküliségi rátával rendelkező településeket, így községünket is negatívan érinti, növelve hátrányos helyzetét. Ez ellen meg kell tenni minden szükséges és lehetséges intézkedést: az önkormányzatnak a közfoglalkoztatást minden arra jogosultnak biztosítania kell.

A település önkormányzatának nyilvántartása szerint 2009. január 1-én rendszeres szociális ellátásban részesülők száma:

Rendelkezésre állási támogatás:	9 fő
Aktívkorúak rendszeres szociális segélye	78 fő
Rendszeres szociális segély	2 fő
Összesen	*89 fő*

Túristvándiban a lakosság korösszetételéről elmondható, hogy a térségi átlag fölötti a 18 éven aluliak aránya, és magas a 60-an éven felüliek aránya is, így a településen egy eltartóra 2–3 eltartott jut. A munkaképes korúak körében 2% a felsőfokú végzettségűek aránya, 37% csak általános iskolai végzettséggel rendelkezik; az érettségizettek aránya 19%, szakképzettséggel a munkaképes lakosság 42%-a rendelkezik. A foglalkoztatottsági struktúra tehát kedvezőtlen, magas az inaktívak és az eltartottak aránya.

Túristvándi az elmúlt években is azok közé a települések közé tartozott, akik felismerték azt, hogy milyen nagy jelentősége van a település feladatainak ellátásában a közcélú foglalkoztatásnak. Annak érdekében, hogy eleget tudjon tenni a község, azoknak a feladatoknak, amelyeket a többször módosított, a helyi önkormányzatokról szóló 1990.évi LXV. törvény meghatároz, szükséges a helyi erőforrások igénybevétele, így az egyik legnagyobb erőforrás, ami rendelkezésére áll, a település munkára képes lakossága. Az, hogy a kötelező feladatok ellátásához alkalmazhatta a község a közcélú foglalkoztatásban résztvevőket, behatárolta a feladat ellátásának lehetséges területeit. Mindenképp pozitív változás 2009. év második felétől, hogy bármely önkormányzati feladatellátáshoz lehetséges a közcélú foglalkoztatás, amely nem nyereségorientált.

A településen a közfoglalkoztatási terv elkészítéséhez pontos felmérés készült. 124 fő bevonása lehetséges a közcélú foglalkoztatásba. Ezek közül 119 fő regisztrált, míg 5 fő nem vette fel a kapcsolatot a munkaügyi központtal, így törölték a nyilvántartásból. Ezért Túristvándi településen nagy hangsúlyt kell, hogy kapjon a közcélú foglalkoztatás megszervezése. A települési önkormányzat ezt nem felvállalhatja, hanem *fel kell vállalnia!*

Sajnos, a térség foglalkoztatottsági helyzete tovább romlott a nehezedő gazdasági helyzettel. A közcélú foglalkoztatás keretében az elvégzendő feladatok alatt olyan önkormányzati feladatok ellátását értjük, amelyről – jogszabály alapján – a helyi önkormányzat gondoskodik.

Településünk *Közfoglalkoztatási terv*ében azok a feladatok kerültek célterületként meghatározásra a közcélú foglalkoztatáshoz, amelyeket az önkormányzati törvény előír számunkra.

Önkormányzatunk saját tulajdonban 2,9 km, közút tulajdonában 5,7 km, összesen: 8,6 km úttal, 5,7 km járdával és 8 032 m² csapadék-vízelvezető árokkal, 32 800 m² közterülettel, amelyből 8 046 m² műemléki környezet, 3 509 m² köztemetővel, 613 m² sportpályával, 5 151 fm árokkal és 1 284 m² virágos területtel rendelkezik. Ezek fenntartása, karbantartása folyamatos munkát igényel.

Sajátos feladatot jelent a településen átutazó vendégforgalom, is, amely megnöveli a település köztisztasági feladatait. Nagy hangsúlyt kívánunk fordítani a település virágosítására, parkosítására is, éppen a jelentős számú turista miatt. Ez szintén állandó feladatokat jelent (kaszálás, gyomirtás, locsolás, kapálás, gereblyézés).

A buszmegállók, járdák, intézményi épületek (iskola, óvoda, körjegyzőség, gondozási központ, orvosi rendelő, önkormányzati kht. épülete, az ifjúsági klub, teleház, sportpálya, vízimalom környezete) karbantartása is jelentős munkalehetőséget biztosít.

A foglalkoztatottak által ellátott – tervben megnevezett – feladatok a következőek.

– Kommunális, környezetvédelmi tevékenységek:

A község közterületein parkgondozás, zöldterület-fenntartás, kertészeti munkák, parlagfű mentesítés, fakivágás, faültetés, hó eltakarítás, síkosság-mentesítés, csapadék elvezetés, csatornatisztítás, árokásás, ároktisztítás, áteresz tisztítása, árkok, átereszek betonozása, járdák, közutak karbantartása, járdák, építése, köztisztasági feladatok ellátása, szelektív hulladékgyűjtés, elhagyott hulladék elszállítása, buszmegállók takarítása;

– Egészségügyi és szociális tevékenységek:

A gondozási központ feladatai ellátásának elősegítése: házi betegápolás, idősgondozás, családsegítés, egészségmegőrzés, betegségmegelőzési feladatok;

– Művelődési és közoktatási tevékenységek:

(Molnár Mátyás Általános Iskola, óvoda, művelődési ház, ifjúsági klub, gondozási központ, vízimalom, teleház, Túristvándi Felemelkedésért Információs és Szolgáltató Kht.): óvodai, iskolai, könyvtári, múzeumi kisegítő munkák, oktatási és nevelési kisegítő munkák, teleház üzemeltetési feladatok, rendezvényszervezés, ifjúsági munka, sport, szabadidős tevékenységek szervezése;

– Egyéb feladatok:

– intézményi őrzésvédelem: önkormányzati létesítmények, őrzésének biztosítása;

– portaszolgálat*:* önkormányzati intézmények nappali forgalmának biztosítása;

– épület karbantartás: önkormányzati intézmények és létesítmények belső, külső állagmegóvási-karbantartási munkái;

– eszközkarbantartás: önkormányzati tulajdonban lévő eszközök állagmegóvási karbantartási munkálatainak elvégzése;

– adminisztrációs kisegítő: önkormányzati fenntartású intézmények, közhasznú gazdasági társaság, irodahelyiségeiben betanítható feladatkört ellátó adminisztratív alkalmazottak.

Az aktív korú ellátottakkal kapcsolatos feladatellátás helyi megvalósítása

A szociális törvény felhatalmazása alapján Túristvándi Község Önkormányzatának Szociális Rendelete szabályozza az aktív korú munkanélküli lakosok (rendszeres szociális segélyezettek) együttműködési kötelezettségeit a családsegítővel, az önkormányzattal. A rendelkezésre állási támogatásban részesülők esetében pedig a munkaügyi központtal kötelező az együttműködés.

Ezen túl nem írtunk elő kötelezettségeket, annak érdekében, hogy minél egyszerűbben teljesíthetőek legyenek a feltételek ahhoz, hogy az ellátást igénybe vehessék az érintettek.

Olyan személyt, akinek nincs meg a 8 osztályos végzettsége, nem találtunk. A szakképzettséggel nem rendelkezők egy részét már sikerült képzési programba bevonni (kőműves képzésen vesznek részt).

A családsegítői feladatokat mikro-térségi társulásban működtetett Szociális Alapszolgáltatási Központunkon keresztül biztosítjuk, melyben Túristvándi látja el a gesztori feladatokat.

A közcélú foglalkoztatás tevékenység típusai és gyakorlata

A közfoglalkoztatási tervben megnevezett feladatok és a program megvalósításában tervezett munkakörök a következőek**:**

Csoportvezető: 3 fő. Közvetlenül irányítják a programban résztvevőket, kiosztják a mindennapi feladatokat, szervezik és ellenőrzik a munkák megvalósítását, vezetik a munkalapokat. Beszámolnak a programvezetőknek. Közvetlenül felelősek az irányításuk alá tartozó csoport tevékenységeiért.

Ügyviteli alkalmazott: 2 fő. A program megvalósításához szükséges adminisztrációs feladatokat látják el. Jelenléti ívek vezetése, szabadság-nyilvántartás vezetése, a heti feladatok nyomon követése.

Raktáros: 1 fő. Folyamatosan vezeti a leltárt a munkaeszközökről, gondoskodik a munkakezdéshez szükséges eszközökről, melyeket névre szólóan ad ki. A nagyobb értékű eszközöket a csoportvezetők vehetik fel, és minden eszközt a munkaidő végén leadnak a raktárosnak. Vezeti a készletet számon tartó anyag-felhasználási és selejtezési nyilvántartásokat.

Gépjárművezető: 2 fő. A rábízott járművel (MTZ kisbusz) történő munkavégzés a feladata, és az anyagmozgatás.

Szakmunkások: 26 fő. Szakipari munkák elvégzése, szaktudást igénylő feladatok ellátása. (Kőműves, asztalos, szoftverüzemeltető, szociális gondozó, szakács, vízvezeték-szerelő stb.)

Segédmunkások: 90 fő. A szakmunkások mellett ellátják a kiegészítő feladatokat, melyek nem igényelnek szaktudást.

Túristvándi község az elmúlt években jelentős turisztikai forgalmat lebonyolító településsé vált. Ebből következik, hogy kiemelt figyelmet kell fordítania a falu vezetésének arra, hogy olyan kulturált környezet fogadja az idelátogató vendégeket, amely tiszta, virágos, ápolt benyomást kelt annak érdekében, hogy szívesen jöjjön a vendég erre a településre. Így nagy létszámot foglalkoztattunk és foglalkoztatunk a zöldfelületek karbantartására, bővítésére. Szintén nagy figyelmet kell fordítani az önkormányzati utak, járdák árkok, vízelvezetők takarítására, mely egész évben folyamatos munkát jelent. Ami ezen a területen újszerű, hogy a közterületeken kihelyezésre kerülő növényeket ez évben még csak részlegesen, de jövőre teljes körűen magunk állítjuk elő.

A gondozási központ feladatainak ellátásába gyakorlattal rendelkező (bár jelenleg még nem szakképzett) személyeket vontunk be, elsősorban a házi segítségnyújtásba, illetve az intézmények karbantartási-takarítási feladatainak ellátásába. Újabb személyek bevonását tervezzük diplomás munkanélküliek közül, akikkel olyan programok szervezését tervezzük, amelyekkel segíteni tudjuk a foglalkoztathatóságát az egyéneknek. A szociális tevékenységek közé tartozik a szociális konyhára történő termelés, amellyel javítjuk az étkeztetés minőségét (üvegházban termelt zöldségfélékkel, primőrökkel). A szociális földprogram működtetéséhez szükséges bizonyos előkészítő munkák elvégzését is a közcélú foglalkoztatás keretében oldjuk meg.

A művelődési és közoktatási tevékenységek kisegítői feladatainak elvégzésére ugyancsak bevonásra kerülnek a közcélú foglalkoztatottak. A magasabb iskolai végzettségűek (középfokú végzettséggel, szakképzettséggel rendelkezők) ifjúsági, kulturális, szabadidős programok megszervezésében, lebonyolításában vesznek részt. Önkormányzati újság szerkesztése, rendezvények megörökítése, információnyújtás – mind végezhető közcélú feladatként.

Annak érdekében, hogy mindenki szívesen dolgozzon és az értékteremtő munka végzésében érdekelt legyen, napi 8 órában foglalkoztatjuk a közcélú programban résztvevőket.

A közfoglalkoztatás hasznosulása az egyének, családok és a közösség életében

Túristvándiban a közcélú foglalkoztatás legnagyobb érdeme, hogy megbecsülést jelent az egyénnek, elfogadottságot a közösség részéről. A közösség számára a legnagyobb értéke az eddigi foglalkoztatási programoknak, hogy a munkanélküliek közül 13-an, akik önmaguk sorsának változtatására képesek voltak, hívták létre a szociális szövetkezetet.

A Szatmár Szociális Szövetkezet létrehozását az motiválta, hogy ebben a térségben igen kevés a munkahely, és emiatt a tartósan munkanélküliek, illetve álláskeresők elhatározták, hogy saját kezükbe veszik sorsukat, és a rendelkezésre álló lehetőséget kihasználva próbálnak problémájukra legalább részbeni megoldást találni. A munkanélküliség egyik oka, hogy itt a dolgozni akaró és tudó emberek egy része – tőkehiány miatt – nem tud, nem képes vállalkozóvá válni. Másik részük pedig nem képes megfelelni a piacgazdaság kihívásainak, a tőke által támasztott teljesítményközpontú követelményeknek. Fiataljaink elhelyezkedése nagyon nehéz a gyakorlat hiánya miatt. Kedvüket vesztik, és mielőtt megismerhetnék a munka világát, már olyan távol kerülnek tőle, hogy külső segítség nélkül teljesen esélytelenek a munkavállalásra.

Az alapító tagok elhatározták, hogy saját meglévő képességeikre, készségeikre építve *közösségi vállalkozási formában, a helyi igényekre épített szolgáltatásokkal* javítanak elsősorban önmaguk, és ezen keresztül a többszörösen hátrányos helyzetű település munkanélküli lakosainak foglalkoztatási helyzetén. Céljuk, hogy feltételezett „versenyelőnyeinket" kihasználva jövedelmező üzleti tevékenységet folytassanak a helyi fogyasztási szükségletekre építő piac üzemeltetésével, és olyan tevékenységeket vezessenek be ebben a halmozottan hátrányos helyzetű térségben, amire üzleti vállalkozási szinten nem reagál a piac. Szolgáltatásaink kialakítása során figyelembe vesszük azt, hogy a piac és a megrendelők igénye folyamatosan változik, és ennek igyekszünk megfelelni.

Ezért adódott az ötlet a *helyi piac üzemeltetése mellett a háztartás-gazdálkodási szolgáltatások, a rendezvényszervezés, és a faipari tevékenység bevezetésére.* Az elindulást megelőzően felmérést végeztünk, melynek során megvizsgáltuk az ötlet életképességét, áttekintettük a makro-környezetet és felmértük a piacot a konkurencia oldaláról. A felmérés eredménye alapján megállapíthatjuk, hogy egy valóban létező piaci rést fedeztünk fel, amelyre érdemes nyitni, hiszen ezek a szolgáltatások minimális kockázat mellett egy jól jövedelmezhető üzletet jelentenek.

A termékek felkínálására az önkormányzat által ingyenesen használatunkba adott telephelyen kerül sor, amely becsléseink szerint olyan sikeres lesz, hogy további infrastruktúra és foglalkoztatott létszám bevonására is lehetőség lesz. Már igen je-

lentős a lakosság részéről a háztartási szolgáltatások igénylése, a házak körüli kisebb szakipari tevékenység elvégeztetése.

Véleményem szerint annak a társadalmi értéke, hogy a gyermek látja a szülőt, a családtagokat munkába menni, és megtanulja, hogy a munka megbecsülést jelent, kifejezhetetlen értékű hosszú távon. Sajnos, két generáció nő fel lassan úgy, hogy a szülő, gyermek is munkanélküli státusszal kezd.

Túristvándiban működtetünk *szociális földprogramot* is, az abban való részvétel pedig a helyi közösséget formáló. Együtt végezve a munkát együttműködésre kényszerít, szolidaritásra, bizonyos tevékenységekre a családtagok mindegyikét megtanítja. A közcélú munkavégzésnek a település egyéb rendszereivel való összehangolása településfejlesztési erővé is válhat.

Terveink szerint egy összehangolt működéssel kialakulhat a település *„önfenntartó"* képessége, amellyel elérhető, hogy helyben, a családok igényei és lehetőségei szerint kerüljenek megtermelésre a helyi fogyasztáshoz szükséges termékek.

A helyi közösségekre építő fejlesztésekhez a közösségnek önmagának is képesnek kell lennie arra, hogy befogadja az újat, és önmaga is fejlesztéseket generáljon. Ehhez egy eszköz a közcélú foglalkoztatás, ha nem látszólagos, hanem értéket teremtő – még ha fizikailag ez nem is mindig megfogható.